

ВІДГУК
ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА
професора кафедри обліку і аудиту
Закарпатського угорського університету імені Ференца Ракоці II,
доктора економічних наук, професора **ПОЙДИ-НОСИК Ніни Никифорівни**
на дисертацію **АНДРУЩЕНКА Андрія Валерійовича**
на тему: **«Формування конкурентоспроможності галузі аквакультури України**
в умовах продовольчих викликів»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
зі спеціальності 051 «Економіка»
галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»

Актуальність теми дисертації. У сучасних умовах трансформації глобальної продовольчої системи та зростання викликів продовольчій безпеці особливого значення набуває розвиток галузей аграрного сектору економіки, здатних забезпечувати стабільне виробництво високоякісної харчової продукції. У цьому контексті аквакультура розглядається як один із перспективних напрямів розвитку аграрної економіки, оскільки забезпечує виробництво тваринного білка з відносно низьким навантаженням на довкілля та сприяє диверсифікації джерел продовольства.

Для України проблема підвищення конкурентоспроможності галузі аквакультури є особливо актуальною в умовах поглиблення інтеграції у світовий економічний простір, необхідності зміцнення національної продовольчої безпеки та адаптації аграрного сектору до нових економічних і гео економічних викликів. У зв'язку з цим, дослідження теоретичних і прикладних засад формування конкурентоспроможності галузі аквакультури України набуває вагомого наукового та практичного значення.

Обрана здобувачем А. В. Андрущенкою тема є актуальною, відповідає сучасним потребам економічної науки та практики управління аграрним сектором і спрямована на вирішення важливого науково-практичного завдання формування конкурентоспроможності аквакультури задля удосконалення інструментарію реалізації її експортного потенціалу, інтеграції в систему блакитної економіки та посилення ролі галузі у забезпеченні продовольчої безпеки держави із пріоритетом повоєнної відбудови України.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана відповідно до напрямів наукових досліджень Національного університету біоресурсів і природокористування України та пов'язана з виконанням наукових програм і тем, спрямованих на дослідження проблем розвитку рибного господарства, аквакультури та забезпечення продовольчої безпеки держави. Зокрема, результати дисертації отримано в межах виконання науково-дослідної теми «Прикладна розробка новітнього організаційно-економічного механізму регулювання сталого рибальства і аквакультури через розвиток сільських територій» (номер державної реєстрації 0120U102110). У рамках цієї теми

здобувачем удосконалено підходи до формування рибної політики з урахуванням потреб споживачів у продуктах харчування з високим вмістом тваринного білка, обґрунтовано напрями диверсифікації виробничих систем на сільських територіях у контексті розвитку блакитної економіки, а також узагальнено міжнародний досвід формування конкурентоспроможності галузі аквакультури та визначено можливості його імплементації в Україні.

Окремі результати дослідження сформовано під час виконання теми «Прикладні рішення регулювання розвитку сільського та рибного господарства в умовах надзвичайних викликів для національної безпеки України» (номер державної реєстрації 0122U001643), у межах якої розроблено методичні підходи до формування конкурентоспроможності галузі на основі цифровізації та впровадження ініціативи BIOEAST, підготовлено аналітичні матеріали щодо формування сировинної бази галузі, а також обґрунтовано напрями адаптації інструментів регулювання попиту і пропозиції на продовольство в умовах надзвичайних викликів та післявоєнного відновлення України.

Крім того, результати дисертації використано під час виконання науково-дослідної теми «Наукове обґрунтування агротехнологічних рішень регулювання розвитку циркулярної та блакитної економіки в сільському і рибному господарстві для реабілітації військовослужбовців і повоєнної відбудови України» (номер державної реєстрації 0125U001973). У межах цієї теми здобувачем обґрунтовано підходи до підвищення експортної конкурентоспроможності нішевої продукції аквакультури, здійснено розрахунок індексів відносної експортної конкурентоспроможності, імпоротної залежності та торговельних переваг для окремих видів продукції аквакультури, а також запропоновано створення аквакультурного кластера з формування пропозиції нових видів продукції на ринку в системі розвитку блакитної економіки.

Таким чином, дисертація А. В. Андрущенка має тісний зв'язок з науково-дослідними програмами і темами, що підтверджує її актуальність, практичну спрямованість та відповідність сучасним науковим пріоритетам розвитку аграрної економіки.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Оцінюючи зміст дисертації, слід зазначити, що отримані автором наукові результати є належним чином обґрунтованими та базуються на комплексному використанні сучасних методів економічного аналізу. Теоретичні положення дослідження сформовано на основі узагальнення значного масиву наукових джерел, серед яких монографії, статті у наукових фахових виданнях України та зарубіжжя, публікації у виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз даних Scopus та/або Web of Science, а також аналітичні матеріали міжнародних організацій, зокрема FAO, OECD, Світового банку та Європейської Комісії. Автором опрацьовано значний обсяг наукових праць вітчизняних і зарубіжних дослідників, присвячених проблемам розвитку

рибного господарства та аквакультури, формування конкурентоспроможності аграрних галузей, забезпечення продовольчої безпеки та розвитку блакитної економіки.

Достовірність і обґрунтованість отриманих результатів забезпечуються застосуванням системного та комплексного підходів до дослідження економічних процесів. Здобувачем обґрунтовано використання таких загальнонаукових та спеціальних методів, як системний, структурний та діалектичний, логічний та економіко-математичний, порівняльний, статистичний, факторний, а також метод формалізації. Варто наголосити, що в роботі також має місце використання методів індексної оцінки конкурентоспроможності, зокрема, розраховано індекс відносної експортної конкурентоспроможності (RCA), індекс відносної залежності від імпорту (RMP) та індекс відносних торговельних переваг (RTA) для форелі, сома, тиліпії, креветки, що дозволило оцінити позиції продукції аквакультури України на міжнародних ринках.

Інформаційну основу дослідження становлять офіційні статистичні дані Державної служби статистики України, міжнародні статистичні бази FAOSTAT, Eurostat, UN Comtrade, аналітичні матеріали профільних державних установ та галузевих організацій.

Узагальнення отриманих результатів дослідження здійснювалося із застосуванням методів наукової абстракції, логічного аналізу та синтезу, що забезпечило послідовність викладення матеріалу, цілісність дослідження та належний рівень аргументованості сформульованих висновків і рекомендацій. Використання зазначених методів дозволило систематизувати отримані результати та сформулювати обґрунтовані теоретичні узагальнення.

Достатній рівень обґрунтованості наукових положень і висновків забезпечується комплексним підходом до дослідження, що відповідає визначеній меті та поставленим завданням дисертації. Сформульовані автором висновки характеризуються логічністю та послідовністю, ґрунтуються на результатах проведеного аналізу і відображають зміст та наукову новизну запропонованих положень і практичних рекомендацій.

Наукова новизна результатів дослідження, їх достовірність, обґрунтованість та відповідність темі дисертації. Наукова новизна дисертації полягає у поглибленні теоретико-методичних і прикладних підходів до формування конкурентоспроможності галузі аквакультури України та обґрунтуванні напрямів її розвитку в умовах сучасних продовольчих викликів. Автором запропоновано нові підходи до оцінювання конкурентних позицій галузі, які враховують специфіку функціонування аквакультури, її роль у забезпеченні продовольчої безпеки та інтеграції у міжнародні продовольчі системи.

У роботі удосконалено теоретико-методичні підходи до осмислення сучасної моделі формування конкурентоспроможності галузей національної економіки в умовах продовольчих викликів (с. 35–78 дисертації). Запропонований підхід дозволяє враховувати потенціал галузі аквакультури в умовах внутрішньої та зовнішньої конкуренції, а також

обґрунтувати використання сучасних аналітичних та цифрових інструментів оцінювання її конкурентних позицій на різних рівнях ринкової взаємодії. Важливим науковим результатом є також удосконалення рекомендацій щодо реалізації стратегії «від ферми до виделки», що дозволяє врахувати екологічні, соціальні та економічні аспекти функціонування галузі аквакультури та визначити її конкурентні переваги у системі сталого розвитку (с. 117–135 дисертації).

Суттєвим внеском автора є розвиток наукових підходів до формування інституційно-цифрового механізму регулювання галузі аквакультури (с. 153–181 дисертації). Зокрема, запропоновано інтегрувати електронну форму статистичної звітності № 1А-аквакультура з цифровими аналітичними платформами для формування єдиного інформаційного масиву галузевих даних. Такий підхід дозволяє забезпечити систематизацію інформації про обсяги виробництва, видовий склад продукції, технології вирощування та інші параметри функціонування галузі, що створює підґрунтя для підготовки прогнозів її розвитку та підвищення ефективності управлінських рішень відповідно до європейських підходів у межах політики ЄС «Від ферми до виделки» та Цілей сталого розвитку ООН.

У дисертації також удосконалено структурно-методичне забезпечення формування експортного потенціалу галузі аквакультури шляхом використання системи індексів міжнародної торгівлі (RXA, RMP, RTA) (с. 74–77 дисертації). Їх застосування дозволило оцінити конкурентні позиції окремих видів продукції аквакультури на зовнішніх ринках, визначити перспективні напрями експортної диверсифікації та обґрунтувати розвиток нішевих видів аквакультури, зокрема ракоподібних, що має важливе значення для підвищення конкурентоспроможності галузі та її інтеграції у міжнародні продовольчі системи.

Подальшого розвитку в роботі набули концептуально-методичні засади оцінювання конкурентоспроможності галузі аквакультури, зокрема уточнено авторське трактування поняття «експортна конкурентоспроможність нішевої продукції аквакультури» як сукупності економіко-організаційних ознак спеціалізованих видів продукції аквакультури з високою доданою вартістю, здатних забезпечувати стабільну присутність на зовнішніх ринках, з урахуванням міжнародних стандартів якості, безпеки, а також реалізовувати потенціал галузі у створенні відносних експортних переваг у глобальному конкурентному середовищі (с. 182–183 дисертації). Розвинені також підходи до формування системи галузевих пріоритетів для задоволення внутрішнього попиту на продукцію аквакультури на основі комплексного аналізу розвитку галузі та використання розширеної системи виробничих показників.

Крім того, подальшого розвитку набули підходи до вдосконалення механізмів забезпечення конкурентоспроможності галузі аквакультури через використання досвіду

застосування інструментів ринкового позиціонування, стандартизації, сертифікації, цифровізації та інтеграції виробників у експортно орієнтовані сегменти ринку (с. 145 дисертації). Важливим результатом є також методичне обґрунтування створення Асоціації виробників аквакультури України (с. 212–213 дисертації) як інституційної платформи для розвитку галузевої співпраці, впровадження стандартів якості та простежуваності продукції, а також формування ефективного діалогу між державою та виробниками.

Загалом сформульовані у дисертації наукові положення та рекомендації характеризуються достатнім рівнем новизни, логічною послідовністю та належною аргументованістю і відповідають темі дисертаційного дослідження.

Дисертація містить значний масив статистичних матеріалів, які у поєднанні з теоретичними узагальненнями забезпечують цілісне та системне розкриття досліджуваної проблематики. Представлені у роботі результати аналізу сприяють формуванню комплексного уявлення про об'єкт дослідження, а сформульовані висновки відзначаються логічною послідовністю, структурованістю та ґрунтуються на достатній аналітичній базі.

Аналіз змісту дисертації А. В. Андрущенко дає підстави стверджувати, що отримані наукові результати є належним чином обґрунтованими, а їх наукова новизна підтверджується аргументованими положеннями та відповідною доказовою базою, представленою у дослідженні. Обґрунтованість висновків і пропозицій дисертанта підтверджується комплексною дослідницько-аналітичною роботою, застосуванням кількісних і якісних методів аналізу статистичних даних, а також використанням методів дослідження, які відповідають поставленій меті, завданням і логіці роботи. Практичну цінність результатів дослідження засвідчують відповідні довідки про їх впровадження, що підтверджують обґрунтованість і достовірність викладених у дисертації наукових положень та рекомендацій, які мають як теоретичне, так і прикладне значення.

Аналіз структури та змісту дисертації. Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Робота містить 25 таблиць, 19 рисунків та 8 додатків. Список використаних джерел налічує 195 позицій.

У вступі обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено мету та завдання роботи, об'єкт і предмет дослідження, охарактеризовано методи дослідження, розкрито наукову новизну та практичне значення отриманих результатів.

У першому розділі досліджено теоретико-методичні засади формування конкурентоспроможності галузі аквакультури, узагальнено наукові підходи до визначення сутності конкурентоспроможності та визначено основні фактори її формування.

У другому розділі проведено комплексний аналіз сучасного стану та тенденцій розвитку галузі аквакультури в Україні. Автором здійснено ґрунтовний аналіз статистичних

показників розвитку галузі, що дозволило виявити основні проблеми її функціонування та визначити фактори впливу на рівень конкурентоспроможності.

Третій розділ присвячено обґрунтуванню основних напрямів підвищення конкурентоспроможності галузі аквакультури України, зокрема, удосконаленню економічних механізмів її розвитку та державної підтримки.

Загалом структура дисертації є логічно побудованою, зміст розділів відповідає поставленим завданням дослідження, а виклад матеріалу характеризується послідовністю та системністю. Висновки, наведені в дисертації, відображають глибину досліджуваної проблеми, логічно побудовані та містять аналітичні узагальнення й пропозиції автора щодо досліджуваної тематики.

Практичне значення й впровадження результатів дослідження. Практичне значення результатів дисертаційного дослідження полягає у можливості їх використання під час формування державної політики розвитку галузі аквакультури України, удосконалення економічних механізмів її регулювання, а також розроблення стратегічних і програмних документів, спрямованих на підвищення конкурентоспроможності галузі в умовах сучасних продовольчих викликів. Запропоновані автором науково-методичні підходи можуть бути використані під час формування інструментів державної підтримки аквакультури, розвитку її експортного потенціалу, а також інтеграції галузі у європейські та глобальні продовольчі системи.

Практична цінність отриманих результатів підтверджується їх використанням у діяльності профільних установ та галузевих організацій, що засвідчено відповідними довідками про впровадження, поданими у додатках до дисертації. Зокрема, результати дослідження використано під час підготовки пропозицій щодо розвитку галузі аквакультури та реалізації положень Стратегії розвитку рибного господарства і аквакультури Європейського Союзу на період 2021–2030 років (довідка № 47 від 11.04.2025 р.).

Окремі наукові положення та рекомендації автора було використано Державною установою «Методично-технологічний центр з аквакультури» Державного агентства України з розвитку меліорації, рибного господарства та продовольчих програм під час підготовки пропозицій щодо формування організаційно-правового механізму створення Асоціації виробників аквакультури України та розвитку галузевої співпраці між суб'єктами господарювання (довідка № 02-08/137 від 16.05.2025 р.).

Результати дисертаційного дослідження також знайшли практичне застосування у діяльності Державної установи «Виробничо-експериментальний Дніпровський осетровий рибовідтворювальний завод імені академіка С. Т. Артющика», де використано рекомендації щодо формування конкурентоспроможності галузі аквакультури в умовах продовольчих

викликів та удосконалення підходів до розвитку виробництва продукції аквакультури (довідка № 97 від 28.06.2023 р.).

Крім того, окремі теоретичні положення та методичні розробки дисертації впроваджено у навчальний процес Національного університету біоресурсів і природокористування України під час викладання дисциплін економічного та аграрного спрямування, що підтверджує прикладну спрямованість дослідження та можливість використання його результатів у підготовці фахівців для аграрного сектору економіки.

Таким чином, результати дисертаційного дослідження мають вагоме практичне значення, а їх використання у діяльності державних установ, галузевих організацій та у навчальному процесі підтверджує їх наукову обґрунтованість, практичну доцільність і прикладну цінність.

Аналіз публікацій автора за темою дисертаційного дослідження. Основні наукові результати дисертаційного дослідження А. В. Андрущенка знайшли належне відображення у наукових публікаціях автора, що свідчить про їх достатню апробацію у фаховому науковому середовищі. За темою дисертації опубліковано 20 праць, з яких 4 статі у наукових виданнях, включених до Переліку наукових фахових видань України, 6 методичних рекомендацій, 10 тез наукових доповідей.

У зазначених публікаціях висвітлено ключові результати проведеного дослідження, зокрема теоретичні засади формування конкурентоспроможності галузі аквакультури, результати аналізу сучасного стану та тенденцій розвитку галузі, а також обґрунтовано напрями підвищення її конкурентних позицій у системі сучасних продовольчих викликів. Окремі публікації присвячені дослідженню зовнішньоторговельної конкурентоспроможності продукції аквакультури, застосуванню індексів міжнародної торгівлі та обґрунтуванню перспектив розвитку нішевих сегментів галузі.

Апробація результатів дослідження здійснювалася також шляхом їх обговорення на міжнародних та всеукраїнських наукових конференціях, де автор представив основні положення дисертації, що дозволило отримати фахову оцінку наукової спільноти та врахувати відповідні зауваження і пропозиції під час підготовки остаточного варіанту дисертації.

Таким чином, кількість та зміст наукових публікацій автора повною мірою відображають основні результати дисертаційного дослідження та відповідають встановленим вимогам до апробації результатів дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії.

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності. Аналіз тексту дисертації свідчить про дотримання автором принципів академічної доброчесності. У роботі належним чином оформлено посилання на використані джерела, що підтверджує коректність використання результатів інших дослідників. Дисертація є самостійно написаною

кваліфікаційною науковою працею із науково обґрунтованими висновками та рекомендаціями, які подано здобувачем для публічного захисту.

Дискусійні положення та зауваження. У цілому позитивно оцінюючи високий теоретико-методологічний рівень представленої до захисту дисертації А. В. Андрущенка, слід відзначити, що окремі її положення, підходи є дискусійними, потребують уточнення, більш глибокого дослідження та обґрунтування:

1. У першому розділі дисертації автором здійснено ґрунтовний аналіз теоретичних засад формування конкурентоспроможності галузі аквакультури, розглянуто еволюцію наукових підходів до трактування цієї економічної категорії та окреслено ключові фактори її формування (підрозділ 1.1, с. 35–49 дисертації). Водночас, на нашу думку, доцільно було б більш чітко систематизувати наукові підходи до формування конкурентоспроможності галузі шляхом їх групування за ресурсними, інституційними, ринковими та інноваційними ознаками, що дозволило б більш чітко відобразити багатофакторний характер формування конкурентних переваг галузі аквакультури. Такий підхід дозволив би більш наочно продемонструвати відмінності між існуючими теоретичними концепціями, чіткіше визначити місце авторського підходу у сучасній системі наукових досліджень, а також посилити теоретичну структурованість викладеного матеріалу в аспекті розвитку блакитної економіки.

2. У підрозділі 2.1 другого розділу дисертації (с. 80–116) автором проведено ґрунтовний аналіз сучасного стану розвитку аквакультури в Україні, що базується на широкому статистичному матеріалі. Водночас, окремі статистичні дані представлено переважно у вигляді описового аналізу, хоча їх варто було доповнити більш розгорнутими економетричними або кореляційними розрахунками. Це могло б підсилити аналітичну складову дослідження та дозволити більш чітко виявити взаємозв'язки між показниками розвитку галузі.

3. При проведенні аналізу впливу продовольчих викликів на розвиток галузі аквакультури (с. 50–65, с. 117–135 дисертації) автором зроблено важливі висновки щодо трансформації продовольчих систем і ролі аквакультури у забезпеченні продовольчої безпеки. Водночас варто було більш розширити порівняння, зокрема із країнами ЄС, які мають значну частку виробництва у прісноводній аквакультурі. Порівняння показників продуктивності водойм, структури виробництва, обсягів внутрішнього споживання та експорту продукції аквакультури, а також механізмів державної підтримки галузі дозволило б більш глибоко оцінити конкурентні позиції України у європейському просторі та визначити перспективні напрями галузевої політики в аспекті стандартів ЄС.

4. У дисертації значну увагу приділено дослідженню конкурентоспроможності продукції аквакультури на міжнародних ринках, зокрема шляхом використання індексів

відносної експортної спеціалізації (RXA), відносної залежності від імпорту (RMP) та відносних торговельних переваг (RTA) (підрозділ 3.2, с. 193–204 дисертації). Використання даних показників дозволило автору оцінити позиції окремих видів продукції аквакультури у структурі зовнішньої торгівлі та визначити наявність потенційних конкурентних переваг на міжнародних ринках. Водночас, на нашу думку, доцільним було б більш детально обґрунтувати вибір саме цих індикаторів, а також доповнити проведений аналіз порівнянням із альтернативними методами оцінювання зовнішньоторговельної конкурентоспроможності, зокрема індексом Грубеля-Ллойда. Це дозволило б підсилити аналітичну частину дисертаційного дослідження, забезпечити комплексну оцінку міжнародної конкурентоспроможності галузі аквакультури та підвищити обґрунтованість отриманих висновків.

5. У третьому розділі дисертації здобувачем приділено значну увагу питанням цифровізації галузі аквакультури та формуванню єдиного цифрового масиву галузевих даних, а також обґрунтовано доцільність створення асоціації виробників аквакультури як інструменту підвищення її конкурентоспроможності (підрозділи 3.1 та 3.3 дисертації). Запропоновані підходи є актуальними та мають практичну спрямованість, однак, на нашу думку, доцільним було б більш детально розкрити інституційні та організаційні аспекти їх реалізації. Зокрема, варто було б конкретизувати механізми інтеграції цифрових інструментів у систему державного управління галуззю, а також окреслити можливу модель організаційної структури асоціації виробників аквакультури, її функції, джерела фінансування та форми взаємодії з державними органами, науковими установами й суб'єктами господарювання галузі. Це дозволило б підсилити практичну складову наданих рекомендацій та конкретизувати інструменти їх впровадження.

6. У цілому дисертація відзначається достатньо високим рівнем наукового викладу матеріалу та логічністю структури. Водночас у тексті окремих розділів (зокрема у теоретичній та рекомендаційній частинах) інколи трапляються складні багатокомпонентні речення та розгорнуті формулювання, що дещо ускладнює сприйняття окремих положень. Проте, зазначене зауваження має виключно редакційно-стилістичний характер і жодним чином не знижує загального наукового рівня, змістовної цінності та практичної значущості результатів дисертаційного дослідження.

Наведені дискусійні положення мають переважно рекомендаційний характер і спрямовані на подальше уточнення та поглиблення окремих аспектів дослідження проблем формування конкурентоспроможності галузі аквакультури в умовах сучасних продовольчих викликів. Вони не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації, яка є завершеним самостійним науковим дослідженням, містить належно обґрунтовані наукові результати та має вагоме теоретичне і практичне значення.

Загальний висновок. На підставі проведеного аналізу дисертації А. В. Андрущенка на тему: «Формування конкурентоспроможності галузі аквакультури України в умовах продовольчих викликів» можна зробити висновок, що вона є завершеним самостійним науковим дослідженням, у якому вирішено актуальне наукове завдання щодо обґрунтування теоретичних положень та розроблення практичних рекомендацій з підвищення конкурентоспроможності галузі аквакультури в умовах сучасних продовольчих викликів.

Дисертація характеризується логічною структурою, належним рівнем наукової аргументації, використанням сучасних методів економічного аналізу та значним обсягом опрацьованих наукових джерел.

Отримані автором результати мають наукову новизну, є достатньо обґрунтованими та достовірними, а також мають важливе теоретичне і практичне значення для розвитку галузі аквакультури та вдосконалення базових механізмів забезпечення її конкурентоспроможності як на національному, так і на міжнародному ринку.

За змістом, рівнем наукової новизни, обґрунтованістю результатів, теоретичною та практичною значущістю дисертація відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» і Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року, а її автор Андрущенко Андрій Валерійович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 «Економіка» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки».

Офіційний опонент професор кафедри обліку і аудиту Закарпатського угорського університету імені Ференца Ракоці II, доктор економічних наук, професор Ніна ПОЙДА-НОСИК